

Pesti hajnal, 1933

A történet hősnője Csege Julianna. Családi állapota férjhez ment. Férje már hónapok óta vidéken jár munka után. Ő pedig a pesti utcákat rója lakástalanul. Közben alszik, ahol lehet, s leül pihenni, ahol engedik. Mostanában sokat kell pihennie, mert „áldott” állapotát már hetedik hónapja hordja, nagyon-nagyon terhesen. Hogy miből, s hogyan él, maga sem tudja. Két napja például semmit nem evett. Pedig a szíve alatt a héthónapos magzat már nagyon követeli a táplálékot.

Ezerkilencszázharminchárom. júliusának egyik hűvös hajnalán, fél négykor, a Körútra ért Csege Julianna. Éjjel az Állatkert mögött, a vasúti töltés alján aludt, de korán felzavarta a derengés, meg az éhség. Vegivánszorgott az Andrássyúton, s befordult a Körútra. Sárga arcán, pergamenes homlokán verejték csillant az éhségtől, s a bágyadtságtól.

A Körúton, a Dob utca sarkán, tejeskocsi állt. A kocsi előtt két lovacska derűsen ropogtatta abrakját. Csege Julianna nem a lovakat nézte, hanem a kihordót kereste szeme. De senki sem volt a közelben. A rendőr is, vagy száz lépéssel odébb, a Wesselenyi utca táján sétált. Maradék események teljes megfeszítésével Csege Julianna a kocsihoz lódult, kikapott a rekeszből egy tejesüveget reszkető ujjával benyomta a vastag papírlap dugót és az üveget a szájához emelte.

Ha odébb áll zsákmányával, talán minden jóra fordult! De az első korty tej még le se csúszott a torkán, amikor a kapu alól kijött a kocsis, meg a kihordó és mögöttük a vice. A kihordó az üveget kapta le az asszony vértelen szájáról, a kocsis két kalimpáló karját fogta le, a viceházmester meg rendőrért szaladt.

Pékkocsi jött nyargalva. Szagos, finom kenyerek, aranyásrga vajaskiflik illatoztak ölében. A kocsi leállt a tejeszekér mögé. Semmi keresnivalója sem volt e tájon, őt a szomszéd kerületben várták, de a kocsis nagyon kíváncsi ember volt. Láta a furcsa csoportosulást a gyalogjárón, a szomszédos házak vicéi is mind idegyűltek, lármáztak, kiabáltak és söprűjüket lóbálták.

A kenyeres, amikor meghallotta a tényállást, káromkodni kezdett.

— Te bugris — szól le tejes kollégájának a bakról. — Nem szégyelled magad?

— Ki fizesse meg a tejet, ha elfoják? En? — védekezett a tejes.

— Lifteljen innen — mondta a kenyeres kocsis az asszonynak. — Menjen, mielőtt ideér a zsaru.

— Nem úgy van az — kiabált a tejes. — Lopott.

— Ne járjon a szád — mondta egyszerre két vice is. — Te meg mozogj innen — biztatták az asszonyt.

De Csege Julianna nem mozdult. Szeme fátyolosan meredt a benyomódott dugójú üvegre, amelynek tetején bágyadt fehér tejecseppek ültek. Nem mozdult a közeli mellékutca felé, pedig a tejeskocsi marka már levált róla. Csak állt sárgán, tehetetlenül.

Megjött a rendőr is, kardosan, revolveresen, gumibotosan. És jöttek a kávéházakból, s a mulatókból az úri népek. Egy részük részeg volt. És munkába szedő emberek is jöttek. Megálltak a járdán, a két szekér előtt, Csege Julianna és a rendőr körül.

— Hol a lakása? Mi a foglalkozása? — kérdezte a rendőr. Csege Julianna csak a vállát vonogatta. A rendőr bólintott és beírta, hogy: Csege Julianna hivatásos munkakerülő. S feljegyezte a másik tényálladékat: lopott... Csege Julianna még mindig nem beszélt, egyre csak a tejeskocsi kezében fehérítő üveget nézte.

— Gyerünk — mondta a rendőr. — Az asszony nem mozdult. Szeme a tejesüvegre tapadt.

— Te... — mordult fel a rendőr. — Nem hallottad, mit mondtam?

A vicék morogtak és seprőzslójukat lengették.

Az embergyűrű váratlanul megingott. Üriember tört át a sokaságon.

— Hogy ez... mibe kerül... ez a tej? — kérdezte akadózó nyelvvél.

— A betéttel együtt hatvan fillér — felelte a tejes.

Az úriember aprópénzt kapart elő a zsebéből, a tejesnek adta és átvette érte az üveget.

— Ne... ne legyen bűnöd — mondta, s másik kezével szivart nyújtott a rendőrnek. — Ha nincs bűnöd, nincs tényállás és nincs bekísérés, mi? — mondta s az üveget teljes erővel az aszfalthoz csapta.

Sikoltozás, nevetés, mozgás támadt. Csege Julianna torkán vinnyogva tört ki a sírás... s hirtelen letérdelt, reszkető kézzel gondosan félresöpörte az üveg-szilánkokat, eligazította hatalmas hasát, oldalvást fektült az aszfaltra, a tejőcsa mellé és eleinte áhitatosan, aztán egyre mohóbban a drága folyadékba nyalt.

— Az anyád... emelte gumibotját a rendőr.

— Hagyja — mondta az úriember és még egy szivart adott a rendőrnek. Aztán leguggolt és így nézte a ritka színjátékot, amely két Medea-szivarjába, meg hatvan fillérjébe került.

Körötte az atropinos szemű becsipett úrhölgyek kacagva, s lelkesen tapsoltak az állapotos asszony csendes színjátékának.

A köznépet a rendőr odébb kergette. De a tömeg, vagy húsz lépéssel távolabb újra összeverődött.

Az aszfaltot hamarosan elpihent Csege Julianna nyelve. Minden fehér cseppek magába nyelt már és hunyt szemmel fektült, fáradtan.

— Eriggy már innen — szól le rá a rendőr.

Csege Julianna, valaha, néhány évvel ezelőtt, valahol a Tiszaháton sokaknak, legényeknek, lányoknak, apának, anyának: Juli, Juliska, meg Julika... a rendőr noszogató csizmájába kapaszkodva, feltápászkodott.

S elment szó nélkül. Köszönet és köszönet nélkül. El rendőrtől, uraktól és hölgyektől. Mondta is a rendőr méltatlankodva a gavallér úriembernek:

— Nem érdemes jól tenni az ilyen népséggel...

Csege Julianna hamarosan eltűnt, még mielőtt a gyülekezet oszlani kezdett. S amikor már nem maradt a tethelyen csak a tejes, meg a kenyereskocsi, csatlánás hallatszott. A kenyereskocsi, a bakról lehajolva, verte képen a tejkihordót, aztán lovai közé csapott és továbbrobogott.

nagy lapáttal erőködte fel bátyjához a sarat. Aztán léceket, oszlopokat, gerendákat adogatott fel. Az iskolás gyerekek mindennap megálltak itt, nézték a munkát. Este a határból jövők is odaköszöntek. Olyan tiszteltetel haladtak el előttük, mint mikor a régi tanítójával találkozik a felnőtt.

Péternek is munkába kellett menni. Embert állított maga helyett. Nyolcvan forint napjára, meg a teljes ellátás. Ladosné az alsókonyhában ágyazott meg a mesternek. Ő maga a széntartóban vackolt le magának estére. Füllesztő nyáreszakák jöttek, hűvösebb hajnalokkal. Takaró se kellett, úgy is jól lehetett a szénába pihenni. Az asszony odakötötte a fekete kutyát a gádor airtaja elé és nagyokat aludt a fáradtságtól kimerülten.

Csak szombat éjszakákon forgolódott, virasztott. A lépéseket figyelte, behangzottak az utcáról. Mikor éjjel körül felbűgött a hajó, nemsokára rá nehéz döngőssé léptek csatlantak a járdán. Ladosné már a saroktól kezdve felismerte a menést. Megjött Bálint, hazaérkeztek az eljárok.

...Őszre, mikorára magasabbra költöztek a hideg csillagok, tető alá került a ház. Egy nagy szoba, egy

kicsi, jó tágas konyha. És nagy kamra volt még benne garázdáccsal, ahonnan a padlásra lehetett járni. A mester a tetőn dolgoztatott. Hétfőn egész hétre magára maradt Ladosné. A szoba földjét csinálta.

Sárga agyagból taposta, kapálta össze törekké a sok tapasztanivalót a kútnál. Ott taligára rakta, nagy cipekedéssel az ablak alá tolt. Villával behányta az ablakon át. Akkor bement a szobába, szétterítette a sarat. Bunkót fogott, hossznyelű, nehézbunkót és verte, püfölte, döngölte a földet. Rengett alatta a nyerszagú, nyirkos sárga sártömeg. Ladosné karjának ereje bunkó-rántásonként fogott, gyarapította a földpadlót.

...Hűvös csillámlással érkeztek a kertbe a téli napok. A káposzta, a csicsóka, a saláta zöld levelén fekete fagyfoltok jelentek meg. A ház keményített ingnyak fehérséggel állt öreg szomszédai között. Fűreszporos kályhát tettek bele. Ladosné mellé ült, tapogatta a lábát, a derekát, a karját. A két lábászárán végig kekesken feszülő erek dudorodtak ki. Járása lassúvá lett, elnehezdedt. Egész télen alig mozdult ki a melegről. Nem kíváncsi volt sehova. Nem vágyakozott semmire, csak pihenni, pihenni, egyfolytában ki tudja meddig.

A Váci úton

Döcög velem a villamos végig a Váci úton, magam vagyok e hulló vakolatú csúf hajnalon,

darabjai a szélben peregenek szerteszét, hogy megfullad a porban az asztmás gyárvidék.

Sűrű vadon ez itt, hol drótok, kábelek, huzalok liánjai közt örök árnyék lebeg,

telkek hangyabolyában természet-csapat sűrű: dömperek harapása alatt bomlik a rög.

Arrébb a folyó krokodilbőre meg-megragygog, a daruk orrszaruí s a nyúltozó hajók

testére mint hatalmas szitakötő leül, kitárt szárnyaival a nap, hogy tűz lobban körül.

Döcög velem a villamos végig a Váci úton, s nem vagyok egyedül e szépülő nappalon,

dohog, lüktet az élet, s csukott szárnyú hidak őrzik itt olajágként az én álmaimat.

Micsoda olvasmány!

Ajándékkal kezdődött. Feleségem a születésnapomra megvásárolta nekem az „Orvostudomány egyetemes története” című könyvet, amelyet nagy élvezettel kezdtem olvasni.

A 37. oldalnál, egy betegség leírását olvasva, kis szorongást éreztem, valahogy az volt a benyomásom, hogy én már hetek óta pont ebben a korban szenvedek, csak éppen eddig nem tudtam róla.

Bolond vagy — mondta a feleségem, de én leintettem.

Mit értesz te a gyógyításhoz? Ki kell várni az inkubációt.

Mi az?

Lappangási idő. Félek, hogy ebből a kis náthából még szörnyű baj származik. Rhinoszkópiára is szükség lenne.

Feleségem dühös lett:

Az előtt nagyon jól megvoltán rhinoszkópia nélkül is. Egyébként mi az?

Szörcs-zőrej vizsgálat. A légiutak hangját állapítja meg.

Nejem ismét gyakorlatiasan gondolkodott.

A légiutakról jut eszembe. Vasárnap menjünk repülőgépen Pécsre.

Megijedtem.

Hogyne, hogy spasmust kapjak? Persze, nem tudod, mi az? Izomgörcs. Aki hajlamos rá, magaslati helyen megkapja.

Akkor utazzunk vonaton.

Bolond beszéd! Hogy a tömegben rám prüszköljenek és millió bacilust szívjak be? Nem megyek vonaton! Ez a legjobb prophylaxis, a betegség megelőzése.

Másnap orvost hívtam, aki a doktorok derűs hangján kérdezte:

— Valami kis panasz?

Félek, hogy nem is olyan kicsi. Azt hiszem, pleuritise van — suttogtam.

Hol fáj? — kérdezte az orvos.

Itt a lábamban — mutattam.

Még jó, hogy a lábában nem lehet mellhártyagyulladás — mondta nevetve az orvos.

Biztosan kettőt lapozott az orvosi könyvben — mosolygott a feleségem, és elővette a cipőmet, melyből kihúzott egy kiálló szöveget.

Ez nyomta a lábát — mutatta diadalmasan,

Másnap feleségem névnapja volt. Ajándékol az kérte, hogy tüntessük el a könyvet.

Palásti László

Művek és mesterek

Kohán György: A háború éveiből

A Magyar Nemzeti Galéria anyagából, a Móra Ferenc Múzeum képtárában rendezett kiállításon látható Kohán György A háború éveiből című drámai hatású festménye. A viszonylag kis mérete ellenére is nagyerejűnek tűnő kép egy asszonyt ábrázol, aki szegényes otthonában egyedül ülve, magabároskadtan kesereg. A fejét kezeibe temető, gubbasztó alakot gyors ecsetvonásokkal vázolta fel a művész, mit sem törődve a részletformákkal. Csak a jellemző testtartás indulatos lerögzítése volt számára a fontos, hogy az asszony gyöttrő lelkifájdalmát megrázóan tudja érzékelteni. Parázsként izzó színeivel szintén a helyzet feszültségét igyekezett magashőfokúvá hevíteni. A festményen a sötétre hangolt vörös, zöld és rozsdabarna tónusból harsogva csattan elő egy fehér folt, mely a mű tartalmi lényegét kihangsúlyozva, az asszony megtört vállaira tereli a figyelmet. A kép végsősoron azzal való élménytéljessé, hogy alkotója az általa ábrázolt szenvedéseit átéli, sőt azzal maradéktalanul azonosul is. A tipikussá érlelt egyéni tragédia nemcsak a háborútól megkínzott egyszerű emberek fájdalmát képes tükrözni, hanem egyben kifejezi a művész szenvedélyes tiltakozását is egy újabb világkatasztrófa rémségeinek lehetőségével szemben. A magyar népi realista festészet nagyjainak, Munkácsynak, Tornyaiak és Kosztának örökét e képpel is mestersen folytatta tovább a Kossuth-díjjal most kitűntetett váci helyi Kohán György.

SZ. Z.